

nekad je korak nazad uslov da se naprave dva koraka napred. Novo društvo će biti moguće ne onda kada proletarijat stasa da buržoaziji pruža otpor već kada stekne novu, progresivniju i produktivniju organizaciju rada kojom će nadmašiti kapitalizam. U ovim vremenima to je jedina filozofija koja lako dopire do svesti širokih masa. Ali za teorijsku misao, misli autor, nije dovoljno da ona bude filozofski savremenik, već *istorijski* savremenik svoga doba. Zato kao sintetička misao, *filozofija društvenog čovečanstva* mora da obezbeđuje dijalektičko prevladavanje suprotnosti i to na izvornom tragu Hegelove dijalektike. Izlaz iz našeg začaranog kruga, u kome se nalaze Srbija i Savezna Republika Jugoslavija, nije u pobedi jedne od suprotstavljenih strana i društvenih snaga (pozicije ili opozicije), jer bi tada suprotnosti ostale, a možda i dublje zaoštrene, čime ne bi bile daleko od izazivanja građanskog rata. Izlaz je u sintezi svega progresivnog što nam nude akteri političke, društvene i ljudske borbe, kao istinskom činu progresa i istorij-

ski mogućem uvažavanju interesa svih društvenih grupa i slojeva.

Naravno, ima mesta koja autor nije dorekao, koja su otvorena kao što je to i sam društveni život, ali ta filozofska antropologija danas može biti korisna svim čitaocima, čak i onima koji imaju drugačija shvatanja, poglede i interese, jer u osnovi propituje ne da li je novo društvo moguće već kako je moguće i u čemu je smisao njegovog nastajanja. Jedno je izvesno, zaključuje autor, "vraćanje u preživele sisteme nije rešenje teškoća današnjeg čoveka" i društva, jer tu, u stvari, nije moguće nikakvo posredovanje između teorije i prakse. Teorijski zagovarati kapitalizam kao dugoročno rešenje jeste čista demagogija, a oblik kapitalizma kakav je u razvijenim zemljama nije dostupan zemljama u razvoju. Pa i zemlje ranog socijalizma koje su se okrenule kapitalizmu u njegovoj formalnoj demokratiji našle su se u prvobitnoj akumulaciji kapitala. Filozofija koja posreduje za takav sistem gubi umni oblik filozofskog promišljanja.

Dr Branko NADOVEZA

Ljuba Pavlović, *Užička Crna Gora*, Kosjerić 1995.

Godine 1995. ponovo je izašlo iz štampe delo Lj. Pavlovića *Užička Crna Gora*, koje je prvi put objavljeno 1925. u 19. knjizi edicije *Naselja i poreklo stanovništva (Srpski etnografski zbornik XXXIV)*. Priređivač i izdavač se predstavio i kao autor dva priloga, kojima je pokušao da osavremeni taj rad.

Knjiga je podeljena na tri celine: *Kosjerić kroz istoriju do XIX veka* Vladana Jovanovića, fototipsko izdanje dela Lj. Pavlovića *Užička Crna Gora*, i *Današnji pregled porodica u selima kosjerske opštine*, takođe autora Vladana Jovanovića.

Prvi deo *Kosjerić kroz istoriju do XIX veka* donosi ukratko najvažnije podatke o centralnom delu područja Užičke Crne Gore. Reč je o kratkom radu koji pred-

tavlja kompilaciju ranijih saznanja zasnovanoj na do sada objavljenoj literaturi, odnosno radovima koji su se tim područjem bavili fragmentarno i veoma površno. Tu su podaci o pojedinim arheološkim lokalitetima, administrativnom uređenju toga dela zapadne Srbije u srednjem veku i vršenju turske vlasti, a i prvim decenijama obnovljene srpske državnosti u XIX veku. V. Jovanović je izneo i neke smeje pretpostavke, poput one da se u okolini Kosjerića nalazila *Mrkšina crkva*, poznata kao jedan od centara štamparske delatnosti sredinom XVI veka, što bi svakako trebalo potkrepiti arheološkim i istorijskim istraživanjima. Na kraju toga rada nalazi se i popis načelnika Crnogorskog sreza i prvih škola i učitelja.

Drugi, najveći deo knjige, zauzima fototipsko izdanje dela Lj. Pavlovića *Užička Crna Gora*. Taj rukopis je autor dovršio 1910, ali je izgoreo zajedno sa materijalom pripremljenim za štampu početkom Prvog svetskog rata. Lj. Pavlović je posle rata 1918. ponovo otpočeo rad na tom projektu, koji je štampan tek 1925. godine. To delo je podeljeno na dve celine, *opštu i posebnu*. *Opšti deo* daje osnovne podatke o geografskom položaju oblasti, klimatskim uslovima, osobinama tla, a i vredna zapažanja o privredi Užičke Crne Gore u XIX veku i početkom XX veka. Posebna pažnja je posvećena poreklu stanovništva i oblikovanju etničke slike toga područja migracionim kretanjima u XVIII i XIX veku. Najprisutniji su doseljenici iz raznih oblasti Hercegovine, Crne Gore, Osata i Starog Vlaha. Novopridošlo stanovništvo je brzo apsorbovalo starosedeoće desetkovane tokom Velikog bečkog rata 1683-1699.

Poseban deo je posvećen selima Crnogorskog sreza (kasnije opštine Kosjerići) kao centralnom delu Užičke Crne Gore. Autor je dao tačan opis geografskog položaja svakog sela, osobina zemljišta, bogatstva vodenih tokova, raznovrnosti poljoprivredne proizvodnje i uslova za razvoj trgovine. Poljoprivreda je uglavnom zasnovana na stočarskoj i voćarskoj proizvodnji, dok je najveći deo trgovine usmeren ka severu, prema znatno bogatijem valjevskom kraju, gde su prodavani ogревно drvo i rakija, a kupovane žitarice. Osim navedenog, Lj. Pavlović se osvrnuo i na arheološke lokalitete u pojedinim selima koji u vreme nastanka njegovog rada, a i kasnije, nisu bili istraženi. Tumačenja autora o tome koji su se objekti na tim mestima nalazili moramo primiti sa određenom rezervom, jer su uglavnom zasnovana na narodnim predanjima stanovništva doseljenog u XVIII i XIX veku, dok su pomenuti lokalitete iz znatno dalje prošlosti.

Posebna pažnja je posvećena poreklu i doseljavanju porodica u sela te oblasti. Struktura stanovništva je oblikovana u XVIII veku i prvoj polovini XIX veka, doseljavanjem pre svega dinarskog elementa. Istraživanja autora su i u tom slučaju utemeljena na usmenoj narodnoj hronici, koja je verodostojnija nego kada su u pitanju pomenuta arheološka nalazišta. Porodice su u najvećem broju sačuvala sećanje na oblast, često i selo odakle su krenule u seobu. Uprkos nedostatku pisanih istorijskih izvora, analizom arhitekture, jezičkih osobenosti, a i drugih struktura društvenog života, može se zaključiti da su usmena predanja poslužila kao dobar putokaz za istraživanje porekla stanovništva koje naseljava tu oblast. Međutim, moramo biti oprezni prema podacima o vremenu doseljavanja pojedinih porodica. Zbog nedostatka pisanih izvora, ono se ne može tačno odrediti mada je autor to pokušao da uradi.

Treći deo *Današnji pregled porodica u selima kosjerske opštine*, takođe je rad priređivača Vladana Jovanovića, ali za razliku od prvog predstavlja originalan prilog autora, kojim je vrlo iscrpno prikazao strukturu porodica u selima opštine Kosjerić pri kraju XX veka, davši time mogućnost čitaocu da je uporedi s vremenom kad je nastalo delo Lj. Pavlovića.

Užička Crna Gora Lj. Pavlovića, zajedno sa *Valjevskom Podgorinom* i *Kolubarom* i *Sokolskom nahijom* istog autora, čini nezaobilazno delo bez koga nije moguće razumeti naseljavanje zapadne Srbije, kao ni pristupiti daljim istraživanjima te oblasti. Njenim ponovnim objavljivanjem izdavač je omogućio da to delo, do koga je bilo moguće doći samo u retkim bibliotekama, ponovo bude lako dostupno novim generacijama istraživača i široj javnosti, što je i najveća vrednost tog izdavačkog poduhvata.

Nedeljko RADOSAVLJEVIĆ